

Tillid og tvivl - Dilemmaer i forældre og pædagogers samarbejde om småbørns hverdagsliv

Anja Marschall og Crisstina Munk

I denne artikel undersøger vi, med udgangspunkt i et igangværende forskningsprojekt, hvordan tillid og tvivl er en del af forældre og pædagogers samarbejde om børns hverdagsliv. Med baggrund i både historisk og empirisk materiale udforsker vi, hvordan tillid ikke blot kan forstås relationelt og som knyttet til intersubjektive samspil mellem pædagoger og forældre, men også må analyseres i forhold til den konkrete samfundsmæssige og historiske praksis, som både daginstitution og familieliv er en del af (fx Lave, 2019). Gennem både historiske og empiriske analyser ser vi på, hvordan nogle af de vanskeligheder, der opstår i det daglige samarbejde mellem forældre og pædagoger, handler om mere end subjektiv tillid og relationelle aspekter. Det handler også om historiske dilemmaer og særlige tilknytningsforståelser, som den pædagogiske praksis er forankret i, og om hvorvidt daginstitutionen fungerer som et supplement til familielivet eller er en nødvendig del af små børns hverdagsliv.

Emneord: Tillid, forældreperspektiver, samarbejde, pædagogisk arbejde

I de aktuelle samfundsmæssige diskussioner om normeringer og pædagogiske læreplaner synes der at være en bred enighed om, at daginstitutionen er en integreret del af det gode børneliv. Gennem omsorg, børnefællesskaber og pædagogiske aktiviteter lærer børnene både om sig selv og hinanden, og de socialiseres til den verden, der senere skal møde dem. I denne artikel undersøger vi forældre og pædagogers samarbejde om småbørns hverdagsliv i lyset af den historiske praksis, som både daginstitution og familiens liv er en del af. Tillid til daginstitutionen som pædagogisk samfundsprojekt er både noget, der fremstår som en kulturel selvfølgelighed, hvilket kan forstås som en umiddelbar positiv indstilling til daginstitutionen og dens relevans for børnenes udvikling (Andersen, 2011). Det er samtidig et forhold, der skabes og opretholdes gennem et dagligt tillidsarbejde (Høyrup, 2018). Vi analyserer samarbejdet i forholdet mellem tillid og tvivl. Det gør vi, fordi tvivl synes at være en indlejret del af samarbejdet og i modsætning til mistillid åbner tvivl for en tvetydighed (Johannesen, 2013), som vi ser, er på spil i måderne, hvorpå forældre forstår vuggestuen som samfundsinstitution og i samarbejdet mellem forældre og pædagoger. Tvivlen skubber til de kulturelle selvfølgeligheder om små børns

daginstitutionsliv og åbner for vedvarende refleksion over forældreskabet, og hvad der skaber gode børneliv.

Når tillid udfordres af historiske tankefigurer

Hvad et godt børneliv er, og hvordan forældre bedst muligt støtter op om dette børneliv, er omstridt og har i årtier været diskuteret. Gennem de seneste 15 år har den politiske opmærksomhed på små børns daginstitutionsliv været stigende og på måder, hvor børn betragtes som ”human kapital”, der er værd at investere i, da de skal sikre Danmarks konkurrenceevne (Heckman, 2006). Dette har medført forskellige politiske tiltag (fx Barnets reform 2011, pædagogiske læreplaner 2004 og den styrkede pædagogiske læreplan 2018), hvor børns udvikling og læring gennem daginstitutionerne forsøges rammesat og sikret. For pædagogerne betyder det blandt andet, at de i højere grad forventes at *foregribe* potentielle vanskeligheder i børns liv, og i samarbejde med forældrene sikre, at børnene kommer godt fra start i livet. Det betyder også, at pædagogerne anskues som ”de faglige eksperter”, der ved bedst, og som skal rådgive forældrene om, hvordan de kan støtte deres eget barns læring og udvikling (Dannesboe et al., 2018).

Selvom daginstitutionen synes at være en naturaliseret del af børns opvækst i dag, ser vi, når vi følger forældrene, at forældre også i dag stiller helt centrale spørgsmål til, hvor det gode børneliv leves, og hvad det gode familieliv består af. Vi ser også, at mange er i tvivl om, hvorvidt opstart i vuggestue eksempelvis er det bedste valg for et lille barn.

Tvivl og tillid er således langt fra entydige fænomener. Gennem artiklen følger vi forældre, særligt mødre, der i vores materiale reflekterer over, hvorvidt vuggestue er den bedste start på livet for deres lille barn. Denne tvivl synes også at være begrundet i historiske tankefigurer om det gode moderskab. For at forstå betingelser for tillid i samarbejdet mellem pædagoger og forældre, undersøger vi, hvordan historiske dilemmaer og tilknytningsforståelser spiller ind på forældres tvivl om de bedste opvækstbetingelser for børn og videre ind på samarbejdet med pædagogerne. Med forældrenes perspektiver i forgrunden undersøger vi, hvordan tilliden udfordres af forandrede sociale normer, som tilbyder både forældre og pædagoger særlige subjektpositioner, hvor tvivlen næres, og tillid som et umiddelbarhedsanliggende mellem mennesker (Løgstrup, 1969) får vanskelige betingelser i samarbejdet.

Udforskning af forældresamarbejde som social praksis

Artiklens empiriske analyser er forankret i forskningsprojektet *Samarbejde om småbørn* (Marschall, Munck, Heinsen & Bæk, 2018-2020), hvor følgende forskningsspørgsmål har været genstand for undersøgelse: Hvordan forstås og begrundes samarbejde om småbørn af henholdsvis pædagoger og forældre? Hvilke samarbejder problematiseres og på hvilket grundlag? Hvilke betydninger ser forskellige kategoriseringer ud til at få i mødet

mellem pædagoger og forældre i samarbejdet om småbørns trivsel, læring og udvikling?

Projektet er rammesat som praksisforskning (Højholt, 2005, 2011; Kousholt, 2011), hvilket betyder, at forskning forstås som gensidige læreprocesser, der er knyttet til, hvad mennesker *gør* og *gør* i fællesskab med hinanden (Højholt, 2005; 2011). Viden er med denne forståelse forskellig alt efter hvilken position, man indtager i verden, og hvilken opgave, der skal varetages. Viden må således forstås som situeret i praksis og som dynamisk, historisk og socialt forankret (Lave & Wenger, 2003). Forældreskab og forældresamarbejdet er på denne måde forankret i vuggestuens og familielivets sociale praksisser. Hermed forstås forældre og pædagogisk personale også som vidensproducerende og som medforskere (Højholt, 2011; Kousholt, 2011), der kan informere fra forskellige perspektiver om det fælles samarbejde om småbørn.

Med teoretisk afsæt i *social praksisteori* (Lave & Wenger, 1991; Lave, 2019; Holland & Lave, 2001) og *kritisk psykologi* (Dreier, 2008; Højholt & Kousholt, 2011; Holzkamp, 1998) er vi optagede af, hvordan subjektet og den sociale verden er gensidigt konstituerende og i stadig bevægelse. Det betyder at social praksis både ændres og reproduceres via menneskers deltagelse, ligesom mennesker ændrer sig gennem deres deltagelse og engagement i sociale praksisser (Dreier, 2008). Social praksisteori kan derfor begrebsliggøre, hvordan mennesker lever et fælles liv, og hvordan dette fælles liv er historisk og samfundsmæssigt forankret (Lave, 2019; Højholt & Kousholt, 2011).

I udforskningen af fænomener som tvivl og tillid forstår vi disse som forankret i historiske og sociale praksisser på tværs af tid og sted, og dermed som mere end relationelle fænomener mellem mennesker. Derfor udforskes disse fra hverdagslivet og fra de sociale praksisser, som både daginstitutionen og forældreskabet er indlejret i. For at få blik for, hvad der er på spil for forældrene, og hvordan de bestræber sig på at skabe bedst mulige omsorgsbetingelser for deres børn, undersøger vi forældrenes perspektiver og begrundelser for at gøre, som de gør. Vi udforsker, hvordan de oplever tvivl, og hvordan disse oplevelser er knyttet til en modsætningsfyldt hverdagspraksis, hvor de bestræber sig på at drage omsorg for deres børn, skabe gode tilknytningsforhold i familiens liv og muliggøre barnets læring i fællesskab. Tillid og tvivl er to indbyrdes forbundne fænomener – også i samarbejdet mellem forældre og pædagoger.

Som en del af hverdagens mingelering, hvor forskellige og modsætningsfyldte interesser muliggøres (Munck, 2017), peger vi på, hvordan mødre aktivt deltager i at forstå eget moderskab i samspil med historiske og aktuelle vidensregimer (Rose, 1999) om tilknytning og moderskab. Rose (1999) har vist, hvordan særligt psykologiens sprog har koloniseret hverdagslivet. Ved at undersøge de vidensregimer der fungerer som sandheder om det gode børneliv og godt moderskab, får vi indsigt i, hvordan forskellige vidensregimer kalder på særlige subjektiveringsprocesser og forventninger til subjektet. De forskellige

vidensregimer tilbyder et system af værdier, som den enkelte kan spejle sig i og som fremstår appellerende eller ligefrem naturlige. Vidensregimerne er knyttet til historiske tankefigurer om moderskab, og de påvirker på forskellig vis mødres følelser ift. deres moderskab og bestræbelser på at danne gode rammer for deres børns opvækst.

Igennem projektet har vi samarbejdet med tre vuggestuer i tre forskellige kommuner på Sjælland. Institutionerne er rekrutteret gennem områdeledere og pædagogiske konsulenter i de respektive kommuner. Projektets materiale, der også danner grundlag for denne artikel, bygger således på mere end 300 timers etnografisk deltagerobservation af den pædagogiske hverdag i de forskellige vuggestuegrupper. Det empiriske materiale i denne artikel trækker på noter fra blandt andet workshops, hvor vi har præsenteret vores foreløbige fund for institutionernes pædagoger og ledere og diskuteret disse i forhold til deres erfaringer med at samarbejde med forældre. Pædagoger og lederes refleksioner fra disse workshops bragte os på sporet af temaet for denne artikel.

Desuden indgår interviewmateriale med pædagoger og forældre. Interviews med pædagogerne tog udgangspunkt i vuggestuens hverdag og undersøgte, hvordan de forstod og praktiserede samarbejde med forældre. Der er afholdt i alt 12 interviews med pædagoger. I forældre-interviewene har vi haft fokus på familiens daglige livsførelse (Holzkamp, 1998) og på det arbejde, forældre dagligt er på for at få familiens hverdag til at hænge sammen (Kousholt, 2011). Vi var nysgerrige på de dilemmaer og udfordringer, som forældrene oplevede i deres dagligdag med småbørn, og på deres overvejelser omkring samarbejdet med pædagogerne om den daglige omsorg for børnene. De deltagende familier er blevet interviewet 2-3 gange enten i deres hjem eller i daginstitutionen. Der er i projektet i alt gennemført 19 interviews med forældre.

På tværs af forældrematerialet ser vi, at vuggestueforældre gør sig mange overvejelser ift. deres børns start i vuggestue. Enkelte er tvivlende, men de fleste er afklarede omkring, at barnet skal i vuggestue, men de er samtidig usikre på, hvordan de kan støtte barnet i denne overgang, og hvordan de kan gøre sig relevante som samarbejdspartnere for pædagogerne. I denne artikel anvendes både observationsmateriale fra vuggestuens praksis og interviewmateriale fra tre af de deltagende mødre. De er valgt, fordi de hver især har meget forskellige betragtninger om, hvordan det gode børneliv ser ud, og hvor det leves, for at de kan genkende sig selv og blive genkendt som gode mødre. En af mødrene, Louise, fravælger institution til sit yngste barn, en anden mor Sidsel vakler i dilemmaet mellem lysten til at komme tilbage på arbejde og behovet for at have sine børn tæt på sig for at kunne følge deres opvækst. En tredje, Eva, vælger vuggestuen til fra datteren er ganske lille og afleverer hende mange timer hver dag.

I det følgende går vi tæt på forskellige forståelser af det gode moderskab og en god barndom gennem Louises refleksioner over, hvorvidt hendes børn skal i vuggestue eller om de skal blive hjemme sammen med hende, til de skal i børnehave. Vi ser her, hvordan et nutidigt moderskab i høj grad trækker på historiske tilknytningsforståelser af børns behov.

Dilemmaer om det gode børneliv: Mellem modertilknytning og børnefællesskaber

Når vi undersøger dilemmaer om det gode børneliv og daginstitutioners funktion, som en del af nutidens familieliv, får vi øje på, hvordan disse dilemmaer også er historiske. Der er dilemmaer, der centrerer sig om spørgsmål som, hvorvidt det er en god idé, at små børn tilbringer det meste af dagen i vuggestue, hvordan det gode moderskab kan forstås, og hvad der er naturligt og unaturligt i relation til børnenes opvækst (Grumløse, 2014).

Som mor til et vuggestuebarn illustrerer Louise dette dilemma således:

(...)Jeg synes, det at aflevere Allie føltes som det mest unaturlige, jeg har gjort i hele mit liv. Aflevere en baby på 12 måneder, der ikke kunne tale, ikke kunne kravle, ikke kunne gå, til nogle mennesker, som hverken jeg eller hun kendte, føltes helt åndssvagt. Og vi havde store diskussioner, fordi Allies far havde en holdning, der hed: "Det gør alle andre. Selvfølgelig kan vi også det". Og jeg havde det allerede dér sådan: "Jeg har simpelthen ikke lyst til det her. Det giver ingen mening inde i mig, og det virker forkert". Når det så er sagt, så fandt jeg sådan en perle af en vuggestue med syv børn. [...] de var faktisk tre fastansatte voksne og en studerende til at passe på syv børn i vuggestuealderen. Når det så er sagt, jeg synes ikke, at det var godt at gå fra Allie, men det var en helt vildt god vuggestue.

I citatet synliggør Louise, hvordan det at aflevere sit barn til pædagogerne i vuggestuen føles som *unaturligt*. Hermed viser Louise, hvordan ideen om det gode moderskab udgøres af en særlig historisk tankefigur, der handler om, at børn skal være tæt på deres mødre, når de er små, da det både er godt for mor og barn. Louise begrundet ikke sine overvejelser i mistillid til daginstitutionen som samfundsinstitution eller i en subjektiv mistillid til personalets faglighed. Hun er derimod grundlæggende i tvivl om, hvorvidt vuggestuen er det bedste valg for Allies opvækst og for hende som mor. Netop fordi børns daginstitutionsliv er muliggjort igennem samfundsmæssige strukturer, professionelle omsorgsgivere, karrieremæssige og økonomiske incitament, er det interessant, at der synes at være en stærk følelse af, at det gode børneliv, særligt for de små børn, bør leves hjemme hos mor (og far). Denne forståelse af små børns behov er ikke ny, men for Louise udfordres den af en dominerende forventning til, at det 'naturlige' i dag er at aflevere sit barn i daginstitution (Haagensen & Hjulgaard, 2011). Det bliver derfor en følelse, der ikke kan forankres i en kulturel selvfølgelighed, da det som udgangspunkt er givet, at børn starter i vuggestue, når de bliver et år. Louise må derfor på forklaringsarbejde, for at omverdenen (og Allies far Peter) kan forstå hende, når hun fornemmer "det virker forkert". Forældre, der

afleverer deres børn i vuggestue, skal ikke på lignende måder forklare dette valg, for ”det gør alle andre jo”.

Til trods for Louises følelse af at det er unaturligt at aflevere Allie, vælger hun alligevel, som langt de fleste andre forældre, at Allie skal starte i vuggestue, så hun igen kan komme i gang med det arbejde, hun er rigtig glad for. Der er dog alligevel noget, der skurrer, når hun siger: ”Det ligger grundlæggende ikke i overensstemmelse med mine værdier - at være så meget væk”. Denne tilskyndelse viser sig igen for Louise, da hun tre år senere beslutter at beholde Allies lillebror Karl hjemme, til han skal starte i børnehave. Hun fortæller:

Det har heller ikke været en beslutning, som fra start handlede om, at Karl, han skal bare ikke gå i vuggestue. Han var meldt til samme vuggestue som Allie. Han fik plads, da han var 12 måneder. Jeg gik derned, vi var der fire dage, og jeg havde fuldstændig samme fornemmelse i maven, som jeg havde første gang, men denne her gang havde jeg langt mere sådan skråriskerhed inden i. Og gik bare hjem og sagde til min mand: ”Jeg gør det ikke igen. Nope, jeg vil ikke”.

Når vi følger Louises begrundelser, fremstår hun ikke usikker på sit og Peters forældreskab. Men hun er i tvivl om, hvordan hun og Peter kan tilrettelægge hverdagen, så den imødekommer de omsorgsbetingelser, som Allie og Karl – ifølge hende – har brug for, og hvor hun kan føle sig som en god mor. Hun er bevidst om, hvad det betyder for hendes karrieremæssige muligheder, hvis hun melder sig ud af arbejdsmarkedet. Hun overvejer, hvad det mon får af betydning for Karl, at han ikke får jævnaldrende børn at spejle sig i, før han skal i børnehave. Samtidig fremhæver hun, at den tid og luft, hun har til rådighed til begge børn, er det hele værd. Hermed viser Louise, hvordan hun forsøger at håndtere den modsætningsfyldte hverdag, hvor der både skal drages omsorg for børnene, skabes plads til udvikling og samtidig bevares et meningsfuldt arbejdsliv på sigt.

Umiddelbart kan ovenstående læses som subjekters nutidige udspændthed mellem familieliv og arbejdsliv. Men hvis vi ser tilbage på hvilke diskussioner, der tidligere har præget debatten, ser vi, at nogle af de dilemmaer, Louise tumler med, er historiske og trækker på vidensregimer, der former særlige forståelser af, hvordan ’den gode barndom’ og ’godt moderskab’ synes at udgøre hinandens muligheder og betingelser.

Vidensregimer om små børns behov

Louises overvejelser peger på, hvordan der synes at være stærke kulturelle forestillingsmønstre om, hvad der er godt moderskab, ikke mindst når børn er små.

Når Louise vælger at blive hjemme med Karl, kan man forstå det som en subjektiveringsproces, hvor Louise aktivt forholder sig til sameksisterende og konkurrerende vidensregimer (Rose, 1999) om, at børns opvækstbetingelser og tilknytningsforhold i den tidlige barndom determinerer deres videre liv. Samtidig er Louises valg om at holde Karl hjemme et opgør med en nutidig naturaliseret forståelse af, at en del af det gode børneliv også leves i daginstitutionen. Dette valg skal, selvom det også er i samklang med historiske vidensregimer, forsvares overfor hendes omgivelser, men særligt overfor Louise selv i forhold til, hvordan hun vil sikre, at Karl ikke kommer til at lide af det, man i starten af 1980'erne kaldte for *jævaldrende-savn* (Grumløse, 2014; Børnekommissionen, 1981: 84). Når vi undersøger det, der føles naturligt for Louise, som noget, der er knyttet til historiske og strukturelt forankrede dilemmaer, får vi øje på, hvordan dagpasning historisk har været tænkt som en kompenserende foranstaltning til de fattige børn og familier, der ikke kunne leve op til de borgerlige familieideal om den hjemmegående, omsorgsgivende mor, der sikrede den 'sunde' modertilknytning (Grumløse, 2014; Munck, 2017, Kristensen & Bayer, 2015). Denne figur er dog i sig selv tankevækkende og modsætningsfyldt, da det netop i borgerskabet også var almindeligt at fx barnepiger og ammer tog sig af familiens børn.

I udviklingspsykologien er favoriseringen af den hjemmegående mor ligeledes blevet understøttet af bl.a. John Bowlbys undersøgelser fra 1950'erne, der netop understregede betydningen af den tidlige tilknytning mellem mor og barn for barnets videreudvikling. Inden for udviklingspsykologien er denne periode også blevet betegnet som *moder-centrisk* (Sommer, 1996). På trods af videnskabelige såvel som samfundsmæssige kritikker af disse deterministiske forståelser af barnets udvikling i relation til modertilknytning, lever disse fortsat i forældres forståelser af at være 'gode forældre' og i vuggestuens hverdagspraksis, hvor pædagoger nu også kan indgå som tilknytningspersoner for det lille barn. Udviklingspsykolog Erica Burman formulerer dette som en ideologisk bestræbelse, der samtidig bliver sandhedsskabende:

The dyad of 'social' developmental research is almost always the mother-infant. This suppression of other relationships that surround and involve infants and young children is an overwhelming illustration of the permeation into research of particular ideological assumptions about the structure of families, about which relationship is the most important for a child and how the social world is categorised into domestic and public.

Ideen om, at det er mor-barn relationen, som er den mest betydningsfulde for barnets udvikling, er medvirkende til, at andre relationer i det lille barns liv og udvikling skubbes i baggrunden og tillægges mindre værdi. Som tidligere

påpeget synes Louises overvejelser om, at den bedst mulige barndom for hendes børn er hjemme og sammen med hende at lægge sig op ad disse tidlige udviklingspsykologiske forståelser, hvilket fungerer som det psykologiske vidensregime, hun forstår og subjektiverer sig selv i forhold til. Samtidig fremstår Louises overvejelser dog ikke som en direkte reproduktion af tidligere forståelser af den hjemmegående mor, eftersom hun også fremhæver betydningen af den tætte involvering i børnenes hverdagsliv. Denne grad af involvering i børns liv afspejler sig ikke i de historiske figurer på samme vis.

Når tillid, tvivl og mistillid forhandles i forældresamarbejdet

De historiske og strukturelle dilemmaer, om hvordan vi organiserer børns liv på tværs af hjem og daginstitution, fletter sig altså sammen med (konkurrerende) vidensregimer om det gode familieliv og det gode moderskab. Disse dilemmaer knytter sig både til forældres til- eller fravalg af vuggestue, men de manifesterer sig også i det indledende samarbejde, når et barn starter i vuggestue. Vi har indtil nu peget på, hvordan tillid (og tvivl) fletter sig sammen med forestillingsmønstre om det gode moderskab og dermed sammen med tillid til daginstitutionen som et centralt bidrag til det gode børneliv. Vi bevæger os i det følgende ind i vuggestuen for at undersøge, hvordan tillid også forhandles intersubjektivt mellem forældre og pædagoger i det indledende samarbejde i vuggestuen.

Vi skal nu følge Sidsel, der er mor til Janus på tre år og Fanny på 12 måneder, der skal indkøres i vuggestue. Sidsel har mange af de samme overvejelser som Louise omkring Fannys vuggestuestart. Hun føler sig udspændt mellem både at ville arbejde og ønsket om at kunne være hjemme hos børnene. Her vil vi vise, hvordan tvivl kan blive til mistillid, og hvordan der både kan være tillid og mistillid simultant på spil mellem forældre og pædagoger, når de forsøger at samarbejde om et barns indkøring i vuggestuen.

Fanny er de første to uger ikke meget for at være i vuggestue, men efterhånden går afleveringerne lidt bedre. Der udspiller sig imidlertid en episode en dag i vuggestuen i forbindelse med indkøringen, som pirker til, hvordan Sidsel oplever det som dilemmafyldt, at hendes børn er i daginstitution.

Denne morgen fortsætter Fanny med at være ked af det, efter Sidsel er gået. Pædagogerne prøver på forskellig vis at trøste Fanny, men uden held. Der ankommer en pædagog fra børnehaven med Fannys storebror Janus. Han har åbenbart spurgt efter sin lillesøster. De var i tvivl, om det var, fordi han savnede sin mor, men pædagogerne beslutter sig for, at han sikkert vil have godt af at se lillesøster. Fanny, der er ked af det, lyser op, da hun ser Janus. LAILA sætter sig med Fanny på gulvet og med Janus lige ved siden af, så hun kan støtte Fannys samspil med storebror og de andre børn. Fanny rækker ud efter Janus, og Janus aer Fanny og

giver hende noget legetøj. Efter kort tid begynder Fanny at græde højt igen, da en af de andre børn prøver at få fat på en af de ting, hun sidder med. Janus prøver at trøste hende, men det lykkes ikke for ham. Så bliver Janus også ked af det. Han siger til LAILA, at han vil have Fanny med ned i børnehaven. Det skal han ikke have, siger LAILA, men han skal selv ned i børnehaven, og så må Fanny komme ud at sove. Janus virker oprørt og ked af, at han ikke kan få sin lillesøster med ned i børnehaven og passe på hende dernede.

Da pædagogerne oplever, at de ikke har held med at trøste Fanny, vurderer de i situationen, at det vil hjælpe Fanny, at Janus kommer ned og hygger sig lidt med lillesøster. Det virker også til at begynde med. Men da det ikke lykkes for Janus at trøste sin lillesøster, bliver han selv ked af det og afmægtig. Pædagogerne hjælper i situationen ved at skille børnene ad og lægge Fanny ud og sove.

Sidsel hører om situationen fra pædagogerne om eftermiddagen. Janus fortæller også derhjemme, at Fanny har været ked af det i vuggestuen. Sidsel fortæller, hvor svært det er for hende at høre, at børnene er kede af det:

Jeg synes ikke, det er godt at handle sådan. Jeg synes, de (pædagogerne) burde have forudset, at en sådan situation kunne ske (...) Jeg bliver meget følelsesmæssigt berørt, når det har noget med mine børn at gøre. Men jeg skal jo prøve at være lidt hardcore, selvom det er svært. Jeg ved ikke, om det er, fordi jeg er pakket ind i vat, eller hvad det er, men jeg har ikke den opfattelse, at daginstitutionen bare er livet (...) men jeg har selv været i dagpleje og børnehave, og det har jeg jo ikke taget skade af. Så jeg er sådan lidt ambivalent med det.

Situationen pirker til Sidsels grundlæggende tvivl om, hvorvidt Fanny overhovedet skulle være startet i vuggestue. Sidsel fortæller om, hvordan det opleves som ambivalent ikke at være sikker på, at vuggestuen er det bedste sted for Fanny, og samtidig have en fornemmelse af, at det er en naturlig udviklingsproces for Fanny, og at hun (som mor) derfor bare skal være mere 'hardcore'. Fanny skal være glad og lege i vuggestuen, for at Sidsels tvivl ikke skal blusse op. Sidsels tvivl genkender pædagogerne som en form for usikkerhed, og de taler indbyrdes om Sidsel som en *overbeskyttende mor*. Det synliggøres, da en af pædagogerne på stuen fortæller:

(...) vi kender jo Sidsel fra indkøringen af Fannys storebror, men den gang var hun meget usikker, og hun virker, selv om det nu er

anden gang, fortsat noget pylret og overbeskyttende, og det kan jo ikke undgå at påvirke Fanny (...).

Når Sidsel forstås som overbeskyttende, vurderer pædagogerne, at også Fanny risikerer at blive mere usikker. Hermed synes pædagogerne at trække på en forståelse af, at børns tillid til verden primært skabes hjemme i mor-barn relationen, og dermed er et resultat af den tidlige tilknytning (Bowlby, 1994; Andersen, 2018). Pædagogerne orienterer sig på den ene side i forhold til en historisk tankefigur om, at den trygge tilknytning og tillid til verden skabes hjemme i mor-barn relationen. På den anden side kæmper pædagogerne med at skabe tillid i relationen til både Sidsel og Fanny, og de oplever ikke at lykkes med dette. De er udfordrede på, hvordan de skaber de bedste betingelser for Fannys daginstitutionsliv og samtidig får vist Sidsel, at de kan magte opgaven. I situationen medfører pædagogernes faglige tvivl og oplevelse af et begrænset handlerum, at det bliver vanskeligt at stille sig nysgerrigt overfor Sidsels perspektiv.

Efter situationen med de grædende søskende drøfter pædagogerne, hvordan de kan være varsomme med, hvad de gør, og hvordan de formidler det, de gør således, at Sidsel fortsat kan være tryk og have tillid i mødet med dem. Pædagogerne prøver hermed at håndtere den konfliktuelle situation ved at reflektere over, hvordan tilliden kan genetableres, og hvordan der kan skabes en bedre dialog og et andet handlerum for både Sidsel og dem selv. I denne bestræbelse må de nuancere deres forståelse af Sidsel som mere og andet end en overbeskyttende og usikker mor, ved også at kigge på justeringer af egen praksis for vise Sidsel, at hun kan have tillid til, at Fannys behov bliver mødt.

Når vi kigger udefra, kan vi se, hvordan pædagogernes handlerum er spændt ud imellem en samfundsmæssig forpligtelse på at skabe den bedste institutionsstart for børnene og være foregribende, hvis de vurderer, at der er forældre, der har brug for hjælp og guidning. I denne sammenhæng bærer pædagogerne, ligesom både Sidsel og Louise, på forestillinger om det gode moderskab og det gode børneliv, som både bør leves hjemme tæt på mor og samtidig bør foregå sammen med de andre børn i en daginstitution. Både pædagoger og mødre forhandler om dette, men grundlaget for disse forhandlinger er historisk betinget, hvilket betyder, at der er nogle former for moderskab, børneliv og pædagogisk faglighed, der genkendes som mere legitime end andre.

Når tillid opretholdes på trods

Hvor både Sidsel og Louise på hver deres måde kæmper med at skabe sammenhæng mellem familieliv, børneliv og arbejdsliv og hvad, der føles som naturligt og unaturligt, er Eva en mor, der ikke synes at dele denne tvivl. Evas tvivl handler ikke om, hvorvidt hun vælger det rigtige for sit barn, hendes tvivl

knytter sig derimod til, hvordan hun hjælper sin sygemeldte og arbejdsløse mand igennem en depression og samtidig tager sig af sin nyfødte søn og sin datter Stephanie på 14 mdr.

Eva afleverer Stephanie i vuggestue tidligt om morgenen og henter hende sent på eftermiddagen. Det har hun gjort, siden Stephanie blev kørt ind i vuggestuen. Stephanie fungerer ifølge pædagogerne godt i børnefællesskaberne, hvor hun deltager og udvikler sig på lige fod med de andre børn. Fra begyndelsen har der imidlertid været samarbejdsvanskeligheder mellem pædagogerne og Eva, fordi pædagogerne var bekymrede for, om Eva kunne drage tilstrækkelig omsorg for Stephanie. Eva har fra begyndelsen oplevet pædagogernes bekymrede blikke, som hun har afvist. Hun fortæller:

(...) Ja, nogle af dem vurderer mig, så jeg tager min tid med det. Hvis jeg bliver negativ over, at folk dømmes og vurderer mig, så kan jeg gå og være negativ hele tiden (...) men jeg kan godt fornemme, at hun (Safira, pædagogisk personale) synes, at nogle dage der har Stephanie været der lidt for længe (...) Det er jo ikke, fordi jeg efterlader hende der, og de her steder er lavet til, at man kan aflevere sine børn et sted, hvor de kan lære at udforske og gro (...) så jeg har ikke tænkt mig at have det dårligt over det og heller ikke, fordi der er nogle pædagoger, der synes, at det er for meget. Men det kunne være rigtig fint, hvis de (pædagogerne) kunne være lidt mere med forældrene, det kunne være rigtig fedt....

Eva forstår og vurderer ikke sit moderskab igennem pædagogernes bekymringer. Tværtimod ser det ud til, at Eva genkender vurderingerne og kategoriseringerne og dermed ”tager sin tid med det”. Eva kæmper, ligesom Louise og Sidsel med forestillinger om, hvad der er det gode moderskab, og hvor det gode børneliv bør leves. Men Sidsel og Louises betingelser for at overveje andre muligheder for at gøre moderskab er nogle andre end Evas. Hun står alene med at få en hverdag til at fungere. Det er nemlig hende, der skal sørge for, at der er ro derhjemme, så hendes mand ikke bliver yderligere stresset. Og det er hende, der skal sørge for, at der er gjort rent, handlet ind, gået tur med hundene og taget sig af deres nyfødte søn samt få afleveret og hentet Stephanie i vuggestue. Evas afvisning af ideen om, at Stephanie har brug for kortere dage i vuggestuen, er således begrundet i, at det ikke er en mulighed.

Eva er nødt til at aflevere Stephanie hver dag en del timer, og hun formår at møde pædagogerne med en umiddelbar tillid på trods af, at de møder hende med bekymrende blikke. Eva har en grundlæggende fornemmelse af, at pædagogerne passer på hendes barn, selvom de bekymrer sig om hendes moderskab. Tvivlen er således et anliggende mellem Eva og pædagogerne og ikke noget, der synes at forstyrre relationen mellem pædagoger og Stephanie. Efter de første måneder

hvor pædagogerne bekymrer sig om Evas moderevner og noterer situationer, hvor de oplever, at Stephanie mangler skiftetøj eller ikke er tilstrækkelig ren, er der forældremorgenmad i vuggestuen. I forbindelse med denne morgenmad oplever pædagogerne, hvordan både Eva og Stephanies far deltager som omsorgsfulde forældre for Stephanie. Denne situation åbner for, at pædagogerne stiller sig mere nysgerrigt og mindre kategoriserende overfor Eva.

Når Eva kan opretholde tilliden til pædagogerne, er det således, fordi pædagogernes bekymringer for Eva ikke er statiske, men påvirkes af, at de over tid får indblik i Evas hverdagsliv og begrundelser for, hvorfor hun handler, som hun gør. Pædagogerne udvikler dermed en tiltagende forståelse for Evas prioriteringer, og de begynder at forstå vuggestuen som et sted, hvor Eva kan få aflastning til at tage sig af hjemmeforholdene, og Stephanie har adgang til leg i børnefællesskaberne.

For Sidsel blev tvivlen om valget af vuggestue for Fanny og tvivlen til pædagogernes håndtering af Fannys indkøring til en tvivl, der udfordrede den elementære tillid som er en almen forventning i alle mellem menneskelige relationer (Løgstrup, 1969). For Eva blev den elementære tillid opretholdt skønt sociale normer om det gode moderskab udfordrede denne tillid. Begge mødre blev forstået igennem kategoriseringer af det gode moderskab, og de udfordrede på hver deres måde disse kategoriseringer – enten ved helt at afvise dem, som Eva gjorde, eller ved at udfordre dem og fastholde valget om vuggestue, som Sidsel gjorde. Pædagogerne mødte begge mødre med en form for bekymring. Det synes at vanskeliggøre etablering af et egentligt samarbejde om børnene. Bekymringen viste sig imidlertid også at være begrundet i tvivl om egen faglighed, som blev håndteret ved at udvikle forståelser for mødrenes handlegrunde og afprøve forskellige strategier til at håndtere de konfliktsituationer.

Tvivl muliggør udforskning af samarbejde som et fælles anliggende

Moderskab og pædagogisk praksis eksisterer ikke i et vakuum. Det er forankret i historiske dilemmaer, som tilbyder særlige tankefigurer og tilknytningsforståelser, som vi forstår 'det gode moderskab' og 'det gode børneliv' igennem. Disse tankefigurer handler dog ikke bagom ryggen på pædagoger og forældre, de forhandles lokalt og situeret.

Moderskab er præget af tvivl. Denne tvivl kan ses i lyset af, at vi fortsat aktualiserer historiske tankefigurer om, hvordan det gode familieliv bør leves, og hvordan det gode moderskab og tilknytning ser ud. Set fra forældrenes perspektiv, som i vores analyser særligt er mødrenes, handler det om at minglere mellem at sikre børns tilknytning (til deres mødre), og samtidig anerkende, at børn også

lærer og udvikler sig i og gennem daginstitutionens børnefællesskaber. Vi ser i familierne, at der inden børns vuggestuestart foregår forhandlinger om, hvorvidt daginstitutionen fungerer som supplement til familiens liv eller om institutionen udgør en nødvendig del af småbørns hverdagsliv, som naturligt understøtter deres udvikling. Forældres tvivl om, hvorvidt det er bedst for deres børn at komme i vuggestue, begrundes således i historiske og modsætningsfyldte forestillinger om det gode børneliv og det gode forældreskab. Både Louise og Sidsel trækker på forståelser af, hvad der føles 'naturligt' at gøre, når man er mor til et lille barn. Denne naturlighedsforståelse knytter sig blandt andet til tankefigurer om tilknytning, der skaber en grundlæggende tvivl om tilvalget af daginstitutionslivet. Men den knytter sig også til *deres* ønske om og behov for kunne være involveret og nærværende i børnenes hverdag, mens de er små. Hos Eva er denne naturlighedsforståelse ikke på spil, da Evas betingelser for at vælge andre måder at gøre moderskab på er begrænsede. For hende handler omsorg for Stephanie om at sikre, at datteren får masser af omsorg (også fra pædagogerne), og at Stephanie har mulighed for at lege med andre børn og hygge sig, mens Eva tager sig af det hjemlige. Der synes således blandt mødre i denne artikel at være et tema om at balancere mellem hvor meget/hvor lidt børn skal deltage i daginstitutionens hverdagsliv. Dette valg synes samtidig at understrege deres værdier for et godt børneliv, forståelser (om end tvetydige) af god omsorg og hvilken slags mor, børn har brug for.

Set fra pædagogernes perspektiv er tvivl både noget, der kan fastlåse den pædagogiske praksis og skabe mistillid til forældrene. Samtidig kan pædagogernes tvivl åbne for afprøvning af nye praksisformer eller nysgerrighed, som f.eks. når pædagogerne inddrager søskende i trøste- og opmuntringsarbejdet, og når pædagoger prøver at forstå, hvordan en lang dag i vuggestuen kan være et udtryk for omsorg.

**Anja Marschall, lektor, ph.d. Københavns Professionshøjskole
og Crisstina Munck, lektor, ph.d. Københavns
Professionshøjskole**

Referencer

- Andersen P. Ø. (2018). Pædagogik og følelser - teoretiske refleksioner. *Tidsskrift for professionsstudier* (27): 56-66.
- Andersen, P.Ø. (2011). *Pædagogikken i evalueringssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Bowlby, J. (1994). *En sikker base: tilknytningsteoriens kliniske anvendelser*. Frederiksberg: Det lille Forlag.
- Burman, E. (2008). *Deconstructing Developmental psychology*. Second Edition. London: Routledge.
- Børnekommissionen (1981). *Børnekommissionens betænkning*. Betænkning nr. 918. København: Børnekommissionen.
- Dannesboe K.I., Bach, D., Kjær, B. & Palludan, C. (2018). Parents of the Welfare State: Pedagogues as Parenting Guides. *Social Policy & Society*. 17(3):467-480. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dreier, O. (2008). *Psychotherapy in Everyday Life. Learning in Doing. Social, Cognitive, & Computational Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grumløse, S.P. (2014). *Den gode barndom – dansk familierpolitik 1960-2010 og forståelsen af småbarnets gode liv*. (Ph.d.-afhandling). Roskilde: Roskilde Universitet.
- Holland, D. & Lave, J. (red.) (2001). *History in Person*. Oxford: School of American Research Press.
- Haagensen, K. M. & Hjulgaard, L. L. (2011). *Nordic countries in figures 2011*. Lokaliseret den 22.9.2020 på: <http://norden.divaportal.org/smash/get/diva2:700908/FULLTEXT01.pdf>.
- Heckman, J. J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312, no. 5782, 1900–2.
- Holzkamp, K. (1998). Daglig livsførelse som subjektvidenskabeligt grundkoncept. I: *Nordiske Udkast*, årgang, 26 (2): 3-32.
- Højholt, C. (red.) (2011). *Børn i vanskeligheder, Samarbejde på Tværs*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Højholt, C. (red.) (2005). *Forældresamarbejde – forskning i fællesskab*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Højholt, C. og Kousholt, D. (2011). Forskningsamarbejde og gensidige læreprocesser. I: Højholt, C. (red.): *Børn i vanskeligheder. Samarbejde på tværs*. Dansk Psykologisk Forlag, (pp. 207-238).

Høyrup, A. R. (2018). *Tillidsarbejde og tydelighed: Et studie af tillid, magt og afhængighed blandt pædagoger og forældre i danske vuggestuer* (ph.d.-afhandling). DPU, Aarhus Universitet.

Johannesen, N. (2013). Tvivl som drivkraft. Nordic Early Childhood Education Research Journal. *Tidsskrift for Nordisk Barnehageforskning*, vol. 6 (11): 1-17.

Kousholt, D. (2011). *Børnefællesskaber og familieliv: børns hverdagsliv på tværs af daginstitution og hjem*. København: Dansk Psykologisk Forlag.

Kristensen, J.E. & Bayer, S. (2015). *Pædagogprofessionens historie og aktualitet. Kamp og Status*. Bind 1. København: Upress.

Lave, J. (2019). *Learning and Everyday Life*. Cambridge: Cambridge University Press.

Lave, J. & Wenger, E. (1991). *Situated learning. Legitimate peripheral participation*. New York: Cambridge University Press.

Løgstrup, K. E. (1969). *Den etiske fordring*. København: Gyldendal.

Marschall, A., Munck, C., Heinsen, A. & Bæk, P. (2018-2020). *Samarbejde om småbørn*. Forskningsprojekt. Satsningen for pædagogisk arbejde for gode børneliv. Københavns Professionshøjskole.

Munck, C. (2017). *Små børns fællesskabelse i en flertydig vuggestuepraksis* (ph.d.-afhandling). Roskilde: Roskilde Universitet.

Rose, N. (1999). *Inventing Our Selves. Psychology, Power and Personhood*. Cambridge: Cambridge University Press.

Sommer, D. (1996). *Barndomspsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.